

šéfové týmu a velitelé oddělení nechali dopadnout důkazní břemeno i břemeno zodpovědnosti za výsledek na ramena jednotlivých smluvních pracovníků, „externích pracovníků“, „subdovatelů“ či lidí najatých „bokem“, k nimž se přistupuje spíše po vzoru prodejce-kupec než ve formě vztahu šéf-podřízený, je hlavním cílem využít celou podřízenou osobnost a veškerý její čas k cílům společnosti. Toto uspořádání je vnímáno, nikoli bezdůvodně, jako tisíckrát praktičtější a výnosnější než drahá, těžkopádná, restriktivní a příliš pracná panoptika. Otroctví a dohled nad výkonem, který podřízení vykonávají čtyřicet hodin denně sedm dní v týdnu, se vskutku stává zaměstnáním ve stylu „udělej si sám“. Vybudování a provozování panoptika již není manažerským nákladem: úkol vést své vlastní malé panoptikon je vepsán drobným písmem do každé pracovní smlouvy.

Stručně řečeno, stejně jako si hlemýždi nosí své domy s sebou, musejí zaměstnanci smělého tekutého moderního světa sestavit a nést svá vlastní osobní panoptika na svých vlastních tělech. Zaměstnanci a všichni ostatní podřízení mají plnou a bezpodmínečnou odpovědnost za to, že udrží svá těla v dobrém stavu a že zajistí jejich nepřetržité fungování (pokud si zapomenete vzít s sebou na vycházku mobil nebo iPhone a nejste tudíž na zavolání k dispozici svému nadřízenému, pak se dopouštíte závažného přestupku). Podřízeným, sváděným kouzlem spotřebních trhů a žijícím v obavách z nové svobody šéfů, kteří se mohou kdykoli vytratit i s vaším pracovním místem, je role dozorců nad sebou samými natolik vlastní, že strážní věže v Benthamově/Foucaultově smyslu jsou nyní nadbytečné.

DL Říkal jste, Zygmunte, že na Západě je pro naprostou většinu obyvatelstva klasické panoptikon věcí minulosti (odhlédneme-li od toho, že tato většina musí nosit s sebou svá vlastní „osobní panoptika“). Klasická panoptika jsou skutečně k vidění pouze na okrajích, zejména v městských oblastech, kde se

shromažďují chudí a, jak to vyjadřuje Wacquant, „vyloučení“. Na těchto místech se vskutku skrývá něco velmi podobného panoptiku. Wacquantův „sociální panopticismus“ nacházíme pod pláštěm programů na podporu sociálně slabých domácností, jež jsou ve skutečnosti vystaveny „stále preciznější a pronikavější formě represivního dohledu“.⁴³ Tento motiv je zřetelný také v knize Johna Gillioma *Overseers of the Poor*, v níž analyzuje, jak jsou ženy na podpoře vystaveny značně invazivní, počítačem zprostředkované sociální péči (je ovšem fascinující, byť nikoli překvapivé, kolik nacházejí způsobů, jak systém přelstít ve prospěch svých dětí).⁴⁴

Sledujme tedy trochu pečlivěji tuto stopu, dříve než se zaměříme na jednu nebo dvě současné varianty analýzy panoptika, které by nám snad mohly otevřít prostor k podrobnějšímu rozboru. Tvrdíte, že panoptikon dosud nalezeme na okrajích, v totálních institucích apod. Wacquant se zaměřuje na sociální panopticismus v upadajících a strádajících městských oblastech, na globálním jihu stejně jako na globálním severu. Domníváte se však, že bychom mohli použít podobnou analýzu na okrajové skupiny jako takové, na žadatele o azyl, na lidi podezřelé z „terorismu“ a na další skupiny vystavené soudobým „bezpečnostním“ opatřením? Didier Bigo hovoří ve své variaci na téma panoptika o „ban-optiku“, s níž máme co do činění právě v případě těchto globálních okrajů.

Bigo zavádí pojem „ban-optika“ k vystižení způsobu, jímž se profilační technologie používají k rozhodování o tom, kdo bude vystaven specifické formě dohledu. Tento koncept však vychází z propracované teoretické analýzy toho, jak vzniká nová „globalizovaná (ne)bezpečnost“ na základě společných aktivit mezinárodních „manažerů znepokojení“, jako je

43 | L. Wacquant, *Punishing the Poor: The Neoliberal Government of Social Insecurity*, Durham 2008, s. 25.

44 | J. Gilliom, *Overseers of the Poor*, Chicago 2005.